

POSTANOWIENIE

Dnia 18 listopada 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z wniosku N. M.

przy uczestnictwie [...]

o rozgraniczenie,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 18 listopada 2016 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania M. Ż.

od postanowienia Sądu Okręgowego w R.

z dnia 13 stycznia 2015 r., sygn. akt V Ca .../14,

uchyla zaskarżone postanowienie i znosi postępowanie przed Sądem Okręgowym w zakresie rozprawy w dniu 13 stycznia 2015 r. oraz przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w R. do ponownego rozpoznania, pozostawiając mu rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 19 sierpnia 2013 r. w sprawie z wniosku N. M. z udziałem [...] dokonał rozgraniczenia nieruchomości wnioskodawczyni i jej męża - uczestnika postępowania – W. M., oznaczonej jako działka nr 1948, z nieruchomości uczestnika postępowania M. Ż., oznaczonej jako działka nr 1942.

Apelację od tego postanowienia wniósł uczestnik M. Ż.

Dnia 4 kwietnia 2014 r. zmarł W. M. W dniu 8 maja 2014 r. pełnomocnik wnioskodawczyni złożył w Sądzie Okręgowym wniosek o dopuszczenie do udziału w postępowaniu następców prawnych W. M., którymi oprócz żony, wnioskodawczyni, są synowie, J. M. i W. M. Wniosek pozostał bez reakcji, synowie nie zostali zawiadomieni o terminie rozprawy apelacyjnej.

W trakcie rozprawy apelacyjnej pełnomocnik M. Ż. podniósł, że sędzia E. M., orzekająca w pierwszej instancji, złożyła już po wydaniu zaskarżonego postanowienia w sprawie karnej toczącej się przeciwko ojcu M.Ż., w której wnioskodawczyni występowała jako pokrzywdzona, wniosek o wyłączenie, uwzględniony postanowieniem Sądu Rejonowego z 3 kwietnia 2014 r.

Po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 13 stycznia 2015 r. Sąd Okręgowy oddalił apelację. W wydanym postanowieniu wymienił jako uczestników postępowania zmarłego W. M., S. K., Powiat R., H. S., M. S., W. S. i M. Ż.

W reakcji na skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego z dnia 13 stycznia 2015 r. wniesioną przez M. Ż. Sąd ten postanowieniem z dnia 30 marca 2015 r. zawiesił postępowanie na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. i z powołaniem się na art. 174 § 2 k.p.c. uchylił postanowienie z dnia 13 stycznia 2015 r. oddalające apelację, a postanowieniem z dnia 31 marca 2015 r. podjął z urzędu zawieszone postępowanie, wezwał do udziału w sprawie następców prawnych W. M., N. M., J. M. i W. M., oraz odrzucił skargę kasacyjną M. Ż., uznając, że dotyczy ona nieistniejącego orzeczenia.

Na skutek zażalenia M. Ż. Sąd Najwyższy postanowieniem z 16 października 2015 r., I CZ 83/15, uchylił postanowienie Sądu Okręgowego z 31 marca 2015 r. w części odrzucającej skargę kasacyjną M. Ż. oraz poprzedzające je postanowienie z

30 marca 2015 r. w zakresie uchylającym postanowienie z dnia 13 stycznia 2015 r., oddalające apelację.

W skardze kasacyjnej uczestnik M. Ż. zarzucił postanowieniu Sądu Okręgowego z dnia 13 stycznia 2015 r. oddalającemu apelację m.in. to, że zapadło ono w warunkach nieważności postępowania wskutek, po pierwsze, niezawieszenia przez Sąd Okręgowy postępowania i niewezwania do wzięcia udziału w sprawie następców W. M., mimo powzięcia wiadomości o jego śmierci, i - po drugie - nieuwzględnienia, że rozpoznanie sprawy w pierwszej instancji nastąpiło przez sędziego, co do której zachodziły objęte art. 49 k.p.c. przesłanki wyłączenia od udziału w orzekaniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sprawie, z przyczyn wyjaśnionych w zaskarżonym postanowieniu, nie było podstaw do stwierdzenia nieważności postępowania z powodu udziału w rozpoznaniu sprawy w pierwszej instancji sędziego podlegającego wyłączeniu na podstawie art. 49 k.p.c.

Inaczej należy ocenić zarzut nieważności postępowania związany ze śmiercią uczestnika W. M. i wpływem jego śmierci na przebieg postępowania apelacyjnego.

Artykuł 174 § 1 pkt 1 k.p.c., mający w myśl art. 391 § 1 k.p.c. zastosowanie także w postępowaniu apelacyjnym, stanowi, że sąd zawiesza postępowanie z urzędu w razie śmierci strony. Zgodnie z art. 174 § 2 k.p.c., zawieszenie ma skutek od chwili śmierci strony. Sąd podejmuje z urzędu postanowienie zawieszone z powodu śmierci strony z chwilą zgłoszenia się lub wskazania następców prawnych zmarłego (art. 180 § 1 pkt 1 k.p.c.).

Stosownie do art. 379 pkt 2 k.p.c., zachodzi nieważność postępowania, jeżeli strona nie miała zdolności sądowej, a takiej zdolności w świetle art. 64 § 1 k.p.c. nie ma oczywiście osoba zmarła.

Konsekwencją niezawieszenia, z naruszeniem art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., procesu w razie śmierci strony i wydania wyroku w stosunku do osoby zmarłej jest niewątpliwie nieważność postępowania w okresie, w którym toczyło się ono po śmierci strony.

Zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c., przepisy o procesie stosuje się odpowiednio do innych rodzajów postępowań unormowanych przepisami tego kodeksu, a zatem także do postępowania nieprocesowego - w którym rozpoznawane są sprawy o rozgraniczenie.

Odpowiednie stosowanie przepisów o procesie w postępowaniu nieprocesowym wymaga uwzględnienia odrębności tego postępowania w stosunku do procesu.

Odrębność postępowania nieprocesowego w stosunku do procesu przejawia się w szczególności w tym, że w postępowaniu nieprocesowym, inaczej niż w procesie, nie muszą występować dwie strony, a o uczestnictwie decyduje posiadanie przymiotu „zainteresowanego” w rozumieniu art. 510 k.p.c. Zainteresowanym w rozumieniu art. 510 k.p.c. jest każdy, czyich praw dotyczy wynik postępowania (§ 1). Jeżeli okaże się, że zainteresowany nie uczestniczy w postępowaniu, sąd powinien wezwać go do udziału w sprawie. Przez wezwanie staje się uczestnikiem (§ 2).

Ze względu na to, że w postępowaniu nieprocesowym nie ma dwóch stron, a o uczestnictwie decyduje posiadanie przymiotu „zainteresowanego” w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c., śmierć uczestnika postępowania nieprocesowego nie zawsze stanowi przeszkodę do kontynuowania postępowania. W wypadku śmierci uczestnika postępowania sąd wezwie następców prawnych zmarłego do udziału w postępowaniu zgodnie z art. 510 § 2 k.p.c., jeżeli są zainteresowanymi w sprawie. W braku takich osób postępowanie może toczyć się nawet z udziałem jednego tylko uczestnika; co do zmarłego - powinno ono zostać umorzone. Artykuł 510 § 2 k.p.c. wyłącza zastosowanie w takim wypadku art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c. Gdyby sąd nie wezwał następcy prawnego zmarłego będącego zainteresowanym w sprawie do udziału w postępowaniu i doszło do zakończenia postępowania postanowieniem orzekającym co do istoty sprawy, taki następca może, jeżeli postanowienie narusza jego prawa, żądać zgodnie art. 524 § 2 k.p.c. wznowienia postępowania (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego - zasada prawna - z dnia 20 kwietnia 2010 r., III CZP 112/09).

Artykuł 510 § 2 k.p.c. nie wyłącza jednak w przypadkach śmierci uczestnika postępowania nieprocesowego całkowicie zastosowania art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c.

Według stanowiska ugruntowanego w orzecznictwie i aprobowanego w piśmiennictwie, zawieszenie postępowania nieprocesowego na podstawie art. 174 § 1 pkt 1 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. powinno nastąpić w razie śmierci uczestnika zawsze wtedy, gdy interesy zmarłego uczestnika są sprzeczne z interesami któregośkolwiek z pozostałych uczestników (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 41/08). W konsekwencji niezawieszenie postępowania nieprocesowego w takim przypadku i prowadzenie go z udziałem osoby nieistniejącej sprawia, że prowadzone postępowanie jest z mocy art. 379 pkt 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c. nieważne od chwili śmierci uczestnika.

Nie ulega wątpliwości, że w sprawie interesy zmarłego uczestnika, będącego mężem wnioskodawczyni, pozostają w sprzeczności z interesami M. Ż., innego uczestnika postępowania, co uzasadniało zastosowanie art. 174 § 1 pkt 1 k.p.c., a wobec jego niezastosowania - uznanie postępowania toczącego się wbrew temu przepisowi z udziałem osoby nieistniejącej za nieważne w zakresie czynności podejmowanych od dnia, w którym osoba ta zmarła.

Stwierdzona nieważność postępowania spowodowała, że bezprzedmiotowe stało się rozpatrywanie pozostałych podstaw kasacyjnych.

Z przedstawionych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 386 § 2, 398²¹ i 13 § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

jw

kc